

DOI: 10.31376/2411-5177-2019-7-150-157

УДК 378.4-057.875(477.52-25)«192/193»

Комарніцький О. Б., Комарніцька Л. М.

**СТУДЕНТСТВО СУМСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШУ
У 20-30-ТИРР. ХХ СТ.**

У статті на основі архівних джерел та матеріалів тогочасної періодики проаналізовано формування студентського контингенту, йдеться про зростання студентського контингенту, участь студентів у навчально-методичній роботі, проходження ними педагогічної і виробничої індустріальної практики, науково-дослідну діяльність молоді. Автори показують функціонування компартійних і комсомольських осередків, організацію політичних гуртків, аналізують діяльність студентської профспілкової організації, участь студентів у кампаніях з мобілізації коштів на різні господарські потреби держави. Охарактеризовано шефську роботу у селах, на підприємствах міста, розповідається про опозиційні настрої студентів. Наведено низку фактів щодо забезпечення студентства житлом, опаленням, стипендією, харчуванням, організацію їхнього дозвілля.

Ключові слова: студент, Суми, технікум, інститут, осередок, гуртожиток.

Серед усіх професій важко знайти ще одну, яка б мала такий вплив на формування особи, як професія вчителя. Не випадково крилатою стала фраза видатного німецького дипломата й державця О. Бісмарка: «Війни виграють не генерали, війни виграють шкільні вчителі». Невідомо, чи знали її радянські ідеологи, але саме вчителі мали нести і вкорінювати в маси учнівства, міські і сільські громади наріжні ідеї тогочасного радянського суспільства. Тож цілком закономірно, що державні і партійні органи прагнули піднести роль вчителя, центральної фігури навчального і виховного процесу, в житті суспільства, поліпшити його підготовку. Власне, значною мірою, це стосується і сьогодення, коли ми будемо нову українську школу, яка є головною реформою Міністерства освіти і науки України. Вона спрямована на вміння учнів застосовувати набуті знання у житті. Практичній підготовці у радянську добу приділяли значну увагу. Сучасна національна освіта у своєму розвитку має враховувати позитивний і негативний досвід минулих років, що, у свою чергу, зумовлює ґрунтовне вивчення, переосмислення і об'єктивну оцінку історичних джерел з освітньої сфери, засвоєння кращих надбань вищої школи у міжвоєнний період.

Значною мірою вищезазначене стосується і педагогічного вишу у Сумах, де у 20-х рр. функціонував педагогічний технікум, на базі якого у 1930 р. було створено інститут соціального виховання (ІСВ), а в 1935 р. – педагогічний інститут. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували радянський історик Г. І. Яницький [1], сучасні українські вчені Л. В. Корж [2] і О. Л. Рябченко [3]. У нашій статті, яка базується, насамперед, на архівних джерелах і матеріалах тогочасної періодики, проаналізуємо формування студентського контингенту Сумського педагогічного вишу, навчальну, науково-дослідну і громадсько-політичну діяльність молоді, її матеріальне становище у 20-30-ті рр. ХХ ст.

Окремі архівні джерела, які нам вдалося віднайти, свідчать про результати наборів студентів. Так, у 1925 р. до складу студентів педтехнікуму було зараховано 53 особи [4, арк. 219]. У 1931 р. ІСВ прийняв 118 першокурсників, у 1934 р. – 240 [2, с. 29; 5, арк. 17; 6, арк. 15; 7, арк. 16, 88; 8, арк. 49]. Публікувалися правила прийому. Так, в одному з документів зазначається, щовосени 1932 р. в ІСВ без вступних випробувань зараховували випускників педтехнікумів, профшкіл, учителів, які мали трирічний педстаж [9, арк. 7]. У 1939 р. розширили перелік тих абітурієнтів, які могли вступати без складання вступних екзаменів. На II курс педінституту за наявності вакансій дозволили зараховувати осіб із незакінченою вищою освітою, які вибули з вишу через незадовільну успішність за умови, що цей термін не перевищував три роки. Абітурієнти, окрім вищезазначених вступних випробувань, екзаменувалися ще й з Конституції СРСР [10, с. 3-4; 11].

У виші мало місце невиконання плану прийому. Восени 1931 р. на одному із засідань бюро ЦК ЛКСМУ причинами недостатніх наборів до педагогічних навчальних закладів були визнані: «Недооцінка деякою частиною молоді значення підготовки педкадрів, негативне ставлення до професії вчителя, недостатня матеріальна забезпеченість в майбутньому»[12, арк. 37]. У Сумському ІСВ у 1932 р. за декілька тижнів до закінчення вступної кампанії від абітури надійшла лише 121 заява на 210 місць[7, арк. 16]. Катастрофічна ситуація із набором абітурієнтів склалася у 1933 р. 8 серпня того року член колегії НКО УСРР Моїсеєв сигналізував у ЦК ЛКСМУ, що у Сумський ІСВ на 240 місць абітурієнти подали лише 10 заяв [6, арк. 15]. До кінця десятиліття справа з наборами у педвишах УСРР дещо покращала. Водночас, у Сумському педінституті у 1937 р. мав місце провальний результат вступної кампанії[13, арк. 98]. Виникали складнощі з наборами до секторів національних меншин. Так, у 1933 р. було не доукомплектовано на 12 осіб російську групу мовного відділу ІСВ [2, с. 30].

Нам вдалося віднайти окремі документи, у яких подані статистичні дані щодо кількості студентів. Зокрема, восени 1925 р. у педтехнікумі студіювали 85 студентів, навесні 1926 р. – 73, навесні 1927 р. – 173, восени того ж року – 169[4, арк. 219, 221зв.; 14, арк. 24; 15, с. 39]. У 1938 р. у педінституті на обох формах навчання здобували вищу освіту 1200 студентів [2, с. 29]. Частина студентів через певні обставини не могли завершити навчання. Наприклад, у другому семестрі 1930-1931 н.р. кількісний склад студентства ІСВ зменшився на 20 осіб (4,7% від загальної кількості) [16, арк. 77]. Відсів студентів значно зріс у голодний 1932 – 1933 н.р. Тоді виш покинули 149 студентів (23,1%)[16, арк. 238зв.].

Деякі документи повідомляють про соціальний, партійний, національний і статевий склад молоді. Щодо соціального складу, то у квітні 1932 р. в ІСВ зберігався відсотковий паритет: вихідцями з робітників були 36,3% студентів, колгоспників – 39,1%, службовців – 13%. На початку 30-х рр. більшовикам певною мірою вдалося реалізувати свою ідею про домінування у студентському середовищі партійно-комсомольського прошарку, у т.ч. і в педвиші Сум. Тут у 1932 – 1933 н.р. члени і кандидати в члени КП(б)У становили 12,9%, комсомольці – 46,9%[7, арк. 24]. У 30-х рр. у виші домінували українці. Причому Сумський ІСВ за цим показником посідав чільне місце у республіці, про що свідчать наступні дані. У 1931-1932 н.р. у педвишах українців було 65%[1, с. 205]. У Сумському педвиші українці становили 93,2%, росіяни – 4,2%, євреї – 1,7%, що викликає певний подив, зважаючи на значну кількість у тому регіоні російськомовного населення[7, арк. 24]. За статтю, хоч і незначно, але переважали жінки (у січні 1927 р. – 57,8%[15, с. 39]; у квітні 1932 р. – 51,6%[7, арк. 24]).

У виші значну увагу приділяла змісту навчання студентів, майбутніх учителів, які мали нести комуністичні ідеї в учнівське середовище, формувати світогляд учнів, виховувати в молоді відданість радянській ідеології. У пріоритеті була навчально-методична робота, участь у якій брали і студенти. Зокрема, вони працювали у складі циклових (предметних) комісій. У 1925-1926 н.р. у педагогічній комісії трудилися 7 викладачів і 3 студенти (відвідуваність засідань останніми становило 82%), у виробничій – відповідно 2, 2 і 90%, суспільствознавчій – 4, 2 і 85%, навчально-контрольній – 3, 3 і 100%, методичному бюро – 12, 7 і 92%[4, арк. 230].

Більшу частину роботи студенти проводили самостійно. Для цього курс розбивався на ланки. Колишній студент Сумського педтехнікуму М.Чердніченко згадував: «Збиралися групою, чоловік десять, і працювали разом в аудиторіях, гуртожитку або на березі річки Псел. Це не дуже ефективний метод навчання, багато часу займали суперечки. Але він нас добре згуртував»[2, с. 28].

Окремі навчальні дисципліни студенти засвоїли слабо. Зокрема, у педінституті на досить низькому рівні було засвоєння студентами російської мови, що для влади було значною проблемою, зважаючи на необхідність проводити політику «русифікації»[17, арк. 43зв.]. Для того, щоб покращити успішність окремі місяці оголошували «штурмовими» (ударні «місячники»). Організовувалися «походи» із ліквідації академічної заборгованості. У Сумському ІСВ молодь під час зимових канікул 1931-1932 н.р. провела «бойову декаду ліквідації академпрову»[18].

Важливою складовою навчального процесу була педпрактика молоді. Так, практиканти-першокурсники педтехнікуму ознайомлювалися з різними типами навчальних закладів (соціального виховання, професійної і політичної освіти), їх роботою шляхом спостережень та «обслідувань», у ході яких вивчали дітей, виділяли окремі елементи в їх житті, аналізували роль та місце вихователя і учителя в процесі виховання[2, с. 24].

Студенти проходили виробничу практику. На першому етапі для молоді педтехнікуму у 1925-1926 н.р. організовували екскурсії, зокрема, на рафінарню, механічний завод, суконну і тютюнову фабрики, телеграф і електростанцію міста[4, арк. 231зв.]. На другому етапі студентство безпосередньо працювало на промислових підприємствах. Для проходження практики студентів ділили на групи. Зокрема, в ІСВ було організовано декілька груп по 15-30 осіб. Вони працювали на місцевих промислових підприємствах – машинобудівному заводі ім. Фрунзе, текстильній фабриці, рафінарні, машинно-тракторній майстерні, електростанції[19, арк. 26]. Крім того, у виші практикували проведення екскурсій до сільськогосподарських дослідних станцій, ветеринарні пункти, на підприємства сільськогосподарського машинобудування, у колгоспи та радгоспи [4, арк. 231зв.].

У ряді джерел містяться дані про контингенти випускників. У 1928 р. навчання у педтехнікумі завершили 46 осіб [20, арк. 29], у 1931 р. – в ІСВ – 41[16, арк. 77]. Окрім цих даних відомо, що Сумський педагогічний виш у 1930-1940 рр. підготував 1054 учителів[2, с. 45].

Частина студентської молоді займалася науково-дослідною діяльністю. З середини 1920-х рр. у виші почали впроваджувати ідеї наукової організації праці (НОП), оскільки майбутні учителі мали навчати учнів вміню правильно вчитися, читати книги, спостерігати, планувати свою роботу тощо. У педтехнікумі у 1925-1926 н.р. функціонував НОП-гурток, у якому працювали 27 студентів. У тому ж році «світознавчий» гурток об'єднував 45 хлопців і дівчат[4, арк. 241зв.].

Більшовики намагалися радянлізувати студентство, нав'язати їм марксистсько-ленінську ідеологію. Для вирішення цих завдань у педвишах функціонували компартійні і комсомольські осередки. Партосередки увагу приділяли поповненню своїх рядів. У 1931 р. виявили бажання вступити у партію 28 комсомольців ІСВ[21]. Водночас, з партії виключали осіб, які своїми діями дискредитували себе. Наприклад, у 1931 р. за п'янки і хуліганство (бійки) виключили студента Лукерченка[22, арк. 16зв.].

Студентів-партійців зобов'язували брати участь у партійних зборах, на яких часто заслуховували доповіді, після чого приймалися відповідні резолюції, проекти яких «спускалися» зверху. Наприклад, наприкінці 1931 р. учасники загальних зборів партосередку ІСВ «приєдналися» до постанови жовтневого пленуму ЦК ВКП(б), констатуючи, що партія, «давши, непримирюючу відсіч правим і опортуністичним хитанням з успіхом завершує побудову фундаменту соціалістичної економіки нечуваними перемогами на всіх ділянках соціалістичного будівництва» [22, арк. 16зв.-17].

Серед заходів, якими опікувалися компартійні та комсомольські осередки з метою виховання у студентів марксистсько-ленінського світогляду, особливе значення надавалося організації політичних гуртків. Так, у Сумському педтехнікумі працював гурток поточної політики (керівник – Аснович). У 1925-1926 н.р. він об'єднував 40 осіб[4, арк. 241зв.].

Функціонувала студентська профспілкова організація. У 1925-1926 н.р. у педтехнікумі налічувалося 65 членів профспілки (82,3% від загальної кількості студентів)[4, арк. 221зв.]. Профспілка організувала роботу професійного гуртка. Того року у його складі працювали 35 гуртківців[2, с. 22].

Значною популярністю серед молоді користувалися стінгазети, які видавали «за гарячими слідами» і були найпоширенішими у середовищі молоді педтехнікуму. У цьому виші працював студкорівський гурток, члени якого засвоювали основи журналістики, аналізували статті, апробували власний журналістський хист[2, с. 22-23]. У педінституті видавали газету «За більшовицькі кадри».

Студентів зобов'язували передплачувати періодичну пресу, зокрема журнали «Студент революції» і «Красное студенчество», які передплачували абсолютна більшість студентів ІСВ. За зразкове розповсюдження останнього видання його редакція нагородила виш творами Карла Маркса[23].

Студентство брало участь у кампаніях мобілізації коштів на різні господарські потреби держави, зокрема, студентів залучали до передплати позик, пов'язаних з виконанням п'ятирічних планів. Наприклад, у 1931 р. колектив ІСВ на 14550 крб передплатив позику «П'ятирічка за чотири роки»[24]. У тому ж році молодь спільно з викладачами зібрала 5 тис. крб. і внесла їх на потреби індустріалізації, закликавши колег з Харківського і Ніжинського ІСВ підтримати їхнє починання [25].

Одним із напрямів громадської діяльності студентів була їхня робота у селах в напрямку т.зв. «культзмички». Молодь педтехнікуму працювала у підшефному селі Старе Село[4, арк. 241]. Деяких студентів мобілізували на постійну роботу, внаслідок чого вони змушені були покидати навчання. Так, у травні 1933 р. 10 студентів ІСВ призначили секретарями партійних осередків[26, арк. 42]. Всі студенти брали участь у посівній та збиральній кампаніях. Наслідком цих кампаній став значний відсоток пропусків і неуспішність студентів. Нам вдалося віднайти джерело, у якому зазначається, що у 1933 р. літня сесія розпочалася 20 червня. 24 червня її припинили і студентів мобілізували на прополку. 8 липня сесію поновили, але того дня молодь знову мобілізували. У зв'язку з цим сесія не відбулася і студентів перевели на наступний курс на підставі поточної успішності. Через цю ж причину не було проведено захисту дипломних робіт. Влітку молодь допомагала в обробці сільськогосподарських культур. Наприклад, студентів ІСВ мобілізували на прополку цукрового буряка[27, арк. 238].

Студенти брали шефство і над робітниками місцевих підприємств. Вони знайомили робітників із найголовнішими рішеннями більшовицької партії і уряду. Молодь педтехнікуму у 1925-1926 н.р. організувала роботу «червоних кутків» підприємств міста[4, арк. 241], проводила роботу щодо організації гуртків. Зокрема, під керівництвом студентів ІСВ при Червонозоряній рафінарні працював світознавчий гурток, члени якого виступали з доповідями на такі теми: «Сон», «Поява життя на Землі», «Теорія Дарвіна», «Марс та його характеристика» тощо[2, с. 23].

Частина студентства не сприйняла більшовицької моделі суспільства і у 1930-ті рр. посилюються його опозиційні настрої. Так, студент педінституту Т. Верхолаз ігнорував соцзмагання, що виховувало «соціалістичне ставлення до праці», а також відкидав «авангардну роль комсомолу серед трудящої молоді». Крім того, він у 1935 р. «протаскував» «правоопортуністичну» теорію. Студентці педінституту Дудівні приписали ідеологічні збочення націоналістичного характеру, які виявилися під час педпрактики. Вона трактувала Т. Шевченка, В. Сосюру, М. Хвильового, І. Франка як пролетарських ідеологів. У 1933 р. з інституту відрахували студентів мовно-літературного факультету Т. Іванченко і М. Берестюк, які спробували організувати студентів на опір заходам дирекції щодо «вилучення з інституту ворожої націоналістичної лектури»[2, с. 41].

«Антирадянських», «соціально-чужих» студентів відрахували, а згодом репресували. Серед них – Н. Мощенко, батька якого позбавили виборчих прав, оскільки він був торгівцем. Л. Олексєнко покинув виш через те, що, на думку депеушників, при вступі до вишу «приховавав» куркульське походження. У 1935 р. педінститут як «класово-ворожий елемент, який намагався вести антирадянську, контрреволюційну роботу», покинули 17 студентів[2, с. 41]. 6 березня 1938 р. суд виніс вирок щодо студента В. Ткаченка. Його ув'язнили на 10 років[28, с. 192].

Упродовж 20-30-х рр. ХХ ст. надзвичайно важким було матеріальне становище студентів. Складно було забезпечити молодь житлом. Педтехнікум мав свій інтернат, але він був досить тісним, а мешкати тут хотіли більшість немісцевих студентів, через що мало місце велике перенаселення [29]. У зв'язку з цим декілька кімнат для проживання змушені відвести в навчальному приміщенні цього вишу[30].

У наступні роки становище суттєво не змінилося. На 1 січня 1932 р. житла потребували 120 студентів. У гуртожитках не вистачало меблів, постільної білизни, матраців, одіял[7, арк.

47]. У 1936 р. розпочалося будівництво гуртожитків для 12 педінститутів, серед яких був і Сумський. Гуртожиток мав вмістити 330 студентів [31, арк. 117].

Напруженим було становище з опаленням. 4 грудня 1931 р. на загальних зборах партосередку ІСВ комуніст Самброд зазначав, що у гуртожитку №8 такий холод, що «немає можливості жити, студенти розбігаються по інших містах» [22, арк. 33; 32, арк. 91].

Незначна частина хлопців і дівчат отримували стипендію. Наприклад, у 1925-1926 н.р. її виплачували 25 студентам (4,2% від загальної кількості)[4, арк. 221зв.]. Водночас, при нарахуванні стипендій мали місце зловживання. Так, через некваліфікованість бухгалтера ІСВ виникла проблема із виплатою стипендії першокурсникам. Кореспондент Ване у своїй замітці пояснив суть конфлікту. У квітні 1930 р. старший підготовчий курс перевели на 1-й основний курс, внаслідок чого стипендійна комісія ухвалила перевести новоспечених першокурсників з місцевого бюджету на державну стипендію. Відповідно за літні місяці студенти мали отримати стипендію. Однак бухгалтер несвоєчасно провів розрахунки, що призвело до конфліктної ситуації[33].

Частина студентів сплачували за навчання. У 1925-1926 н.р. плату вносили 20,5% студентів[4, арк. 221зв.]. Через матеріальну неспроможність не всі змогли вчасно платити [2, с. 15].

Складнощі виникали із забезпеченням молоді харчуванням. Частина продуктів у їдальню надходила з підсобного господарства, у яких переважно працювали студенти. Дописувач журналу «Студент революції» В. Фомін писав, що молодь ІСВ у 1931 р. присвятила свій вихідний день збору врожаю. 150 студентів копали картоплю, а 90 – буряк. Внаслідок цього їдальня була забезпечена продуктами на цілий рік[34]. Вкрай недостатнім було державне постачання одягу[32, арк. 91].

З метою покращення матеріального становища студентської молоді проводилися лотереї. Наприклад, у 1929 р. організували III Всеукраїнську студентську лотерею. 15 травня того року президія ЦБПС ВУРПС, аргументуючи необхідність проведення лотереї, зазначала, що студенти знаходилися у важкому матеріальному становищі, 60% з яких були хворими на туберкульоз та інші хвороби. Тому вони потребували негайного курортно-санітарного лікування, покращення житлових умов. Лотерейні білети розподілили між різними навчальними закладами. Зокрема, студенти Сумського педтехнікуму мали реалізувати білети на суму 100 крб [35, арк. 63в.-7].

Матеріальні труднощі обмежували можливість студентів в організації власного дозвілля. Однією із форм проведення вільного часу була робота у гуртках. У педтехнікумі у 1925-1926 н.р. функціонували літературно-драматичний (керівники – К. Вишневська і Ю. Самброх; 25 членів), хорівий (співочий) (керівник – М. Дейнеховський; 50 членів), художній (18 членів), мистецький (керівник – Н. Опосуцький) [4, арк. 24зв.], спортивний гуртки [2, с. 22]. Тоді ж частина молоді вдосконалювала свою майстерність у духовому і струнному оркестрах [3, с. 734].

На початку 30-х рр. у виші з'явилася власна кінозвучкова установка [3, с. 732], функціонував власний трансляційний вузол, раз на тиждень виходили радіогазета. Працював осередок організації «Друзів радіо» (радіогуртки) [3, с. 734]. Певною мірою це суперечить даним дописувача журналу «Студент революції» О. Савченка, який повідомляв, що у Сумському ІСВ студенти не мали змоги слухати радіо, переглядати кінофільми, п'єси [36].

1. Ясницький Г. І. Розвиток народної освіти на Україні (1921-1932 рр.). Київ: вид-во Київ. ун-ту, 1965. 256 с.
2. Корж Л. В. Історія становлення і розвитку Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Суми: Сумськ. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, 1999. 88 с.
3. Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя: колект. монографія/редкол.: С. В. Кульчицький (відп. ред.); авт. кол.: Н. Т. Гогохія, В. В. Головка, В. В. Гудзь та ін.]. Київ: Ін-т іст. України НАН України, 2012. 786 с.
4. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 206.
5. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6860.

6. ЦДАГО України. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 906.
7. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 9. Спр. 1799.
8. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 11. Спр. 329.
9. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 10. Спр. 1488.
10. Правила приема в учительские институты Наркомпросов союзных республик // Бюллетень Всесоюзного комитета по делам высшей школы при СНК СССР. Москва: изд. ВАРНИСТО, 1939. №7. С.3-4.
11. Сумський державний педагогічний інститут оголошує набір студентів на 1-й курс 1939-40 навчального року // Червоний кордон. 1939. 15 липня. №160 (2938). С. 4.
12. ЦДАГО України. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 586.
13. Держархів Харківської обл. Ф. П. 2. Оп. 6. Спр. 622.
14. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 7. Спр. 328.
15. Народня освіта України. Установи професійної та політичної освіти на 1 січня 1927 р.//Статистика України. Серія VII. Статистика народньої освіти. Вип. 2. Т. VIII. №152. Харків: Центр. стат. управл. УССР, 1929. 66 с.
16. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 10. Спр. 909.
17. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 302. Оп. 1. Спр. 1839.
18. Савченко О. Декада штурму «хвостів» // Студент революції. 1931. №4. С. 28.
19. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 10. Спр. 1485.
20. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 7. Спр. 518.
21. З купи листів // Студент революції. 1931. №13. С. 33.
22. Держархів Сумської обл. Ф. П. 352. Оп. 1. Спр. 8.
23. Беріть приклад // Студент революції. 1931. №3. С. 29.
24. З купи листів (О. Савченко) // Студент революції. 1931. №12. С. 33.
25. Студент. За 518 і 1040 // Студент революції. 1931. №16. С. 31.
26. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6222.
27. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 11. Спр. 148.
28. Реабілітовані історією: у 27 томах. Сумська область/[редкол. тому: І. О. Яговдик (гол.), І. В. Богданова, В. Б. Звагельський та ін.]. Суми: ВВП «Мрія-1», 2013. Кн. 2. 756 с.
29. Мазний О. Сумський педтехнікум // Студент революції. 1927. №1. С. 82.
30. Мазний О. У гуртожитках Сумського педтехнікуму // Студент революції. 1927. №6. С. 86.
31. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 6870.
32. Держархів Сумської обл. Ф. П. 352. Оп. 1. Спр. 2.
33. Ване. «Відважна» бухгалтерія // Студент революції. 1931. №4. С. 29.
34. Фомін В. 240 студентів на городі ХЦРК // Студент революції. 1931. №4. С. 28.
35. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 1584. Оп. 1. Спр. 3.
36. Савченко О. Зборів шестеро все ухвалюють // Студент революції. 1931. №2. С. 30.

В статтє на основе архивных источников и материалов тогдашней периодики проанализировано формирование студенческого контингента Сумского педагогического вуза, учебную, научно-исследовательскую и общественно-политическую деятельность молодежи, ее материальное положение в 20-30-е гг. XX в. Имеющиеся источники свидетельствуют о росте студенческого контингента. В то же время, имели место случаи, когда план приема молодежи на учебу не выполнялся. Авторы отмечают, что часть студентов в силу определенных обстоятельств не могли завершить обучение. Отсев студентов особенно ощутимым был в голодные 1932 – 1933 гг. Что касается социального состава, то в вузе сохранялся процентный паритет между крестьянами и рабочими. Среди студенчества доминировала партийно-комсомольская прослойка. По национальному составу первенство имели украинцы, а по половому – женщины. Речь идет также об участии студентов в учебно-методической работе, в частности об их деятельности в составе цикловых комиссий. Важной составляющей студенческого бытия были педагогическая и производственная индустриальная практики. Рассказывается о научно-исследовательскую деятельность молодежи.

Автори аналізують роботу органів влади по советизації студентства, нав'язуванню їм марксистсько-ленинської ідеології. В контексті цього говориться о функціонуванні компартійних і комсомольських ячеек, організацію політичних кружков. Крім цього, показана робота студентської профсоюзної організації, участь студентів в кампаніях мобілізації средств на різні хозяйственні нужди государства. Охарактеризовано шефську роботу в

селах, на підприємствах міста. Отмечается, что часть студенчества не восприняла большевистской модели общества и в 1930-е гг. усиливаются его оппозиционные настроения. Не обошли вниманием авторы и материальное положение молодежи. В частности, приведен ряд фактов по обеспечении студенчества жильем, отоплением, стипендией, питанием, организацию их досуга.

Ключевые слова: студент, Сумы, техникум, институт, ячейка, общежитие.

Based on archival sources and materials of the then periodicals, the article analyzes the formation of the student contingent of the Sumy Pedagogical University, the educational, research and socio-political activities of young people, their financial situation in the 20-30s of the XX century. Available sources indicate an increase of student contingent. At the same time, there were cases when the plan for admitting young people to study was not implemented. The authors note that some students, due to certain circumstances, could not complete their studies. The dropout rate of students was especially noticeable during the hungry 1932 – 1933. As for the social composition, the university maintained interest parity between peasants and workers. Among the students, the party-Komsomol layer dominated. In terms of national composition, Ukrainians had the championship, and women had the championship in gender. We are also talking about the participation of students in educational and methodological work, in particular about their activities as part of cyclic commissions. An important component of student life was pedagogical and industrial practice. The article shows also the research activities of youth.

The authors analyze the work of authorities on the sovietization of students, imposing on them the Marxist-Leninist ideology. In the context of this, the functioning of the Communist Party and Komsomol cells and the organization of political circles are discussed. In addition, the work of a student trade union organization, the participation of students in campaigns to raise funds for various economic needs of the state are shown. The patronage work in the villages, at the enterprises of the city is characterized. It is noted that part of the students did not accept the Bolshevik model of society, and in the 1930s their opposition sentiments are intensifying. The authors did not ignore the financial situation of young people. In particular, a number of facts on providing students with housing, heating, scholarships, meals, and the organization of their leisure are given.

Keywords: student, Sumy, technical school, institute, cell, dormitory.

1. Iasnitskyi H. I. Rozvytok narodnoi osvity na Ukraini (1921-1932 rr.). Kyiv: vyd-vo Kyiv. un-tu, 1965. 256 s.
2. Korzh L. V. Istoriia stanovlennia i rozvytku Sumskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. A. S. Makarenka. Sumy: Sumsk. derzh. ped. un-t im. A. S. Makarenka, 1999. 88 s.
3. Ukrainske radianske suspilstvo 30-kh rr. KhKh st.: narysy povsiakdennoho zhyttia: kolekt. monohrafiia/[redkol.: S. V. Kulchytskyi (vidp. red.); avt. kol.: N. T. Hohokhiiia, V. V. Holovko, V. V. Hudz ta in.]. Kyiv: In-t ist. Ukrainy NAN Ukrainy, 2012. 786 s.
4. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 6. Spr. 206.
5. TsDAHO Ukrainy. F. 1. Op. 20. Spr. 6860.
6. TsDAHO Ukrainy. F. 7. Op. 1. Spr. 906.
7. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 9. Spr. 1799.
8. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 11. Spr. 329.
9. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 10. Spr. 1488.
10. Pravyla pryema v uchytelskye ynstytuty Narkomprosov soiuznykh respublik // Biulleten Vsesoiuznoho komyteta po delam vysshei shkoly pry SNK SSSR. Moskva: yzd. VARNYSTO, 1939. №7. S. 3-4.
11. Sumskyi derzhavnyi pedahohichnyi instytut oholoshue nabir studentiv na 1-y kurs 1939-40 navchalnoho roku // Chervonyi kordon. 1939. 15 lypnia. №160 (2938). S. 4.
12. TsDAHO Ukrainy. F. 7. Op. 1. Spr. 586.
13. Derzharkhiv Kharkivskoi obl. F. P. 2. Op. 6. Spr. 622.
14. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 7. Spr. 328.
15. Narodnia osvita Ukrainy. Ustanovy profesiinoi ta politychnoi osvity na 1 sichnia 1927 r.//Statystyka Ukrainy. Seriia VII. Statystyka narodnoi osvity. Vyp. 2. T. VIII. №152. Kharkiv: Tsent. stat. upravl. USSR, 1929. 66 s.
16. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 10. Spr. 909.
17. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F. R. 302. Op. 1. Spr. 1839.
18. Savchenko O. Dekada shturmu «khvostiv» // Student revoliutsii. 1931. №4. S. 28.
19. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 10. Spr. 1485.
20. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 7. Spr. 518.

21. Z kupy lystiv // Student revoliutsii. 1931. №13. S. 33.
22. Derzharkhiv Sumskoi obl. F. P. 352. Op. 1. Spr. 8.
23. Berit pryklad // Student revoliutsii. 1931. №3. S. 29.
24. Z kupy lystiv (O. Savchenko) // Student revoliutsii. 1931. №12. S. 33.
25. Student. Za 518 i 1040 // Student revoliutsii. 1931. №16. S. 31.
26. TsDAHO Ukrainy. F. 1. Op. 20. Spr. 6222.
27. TsDAVO Ukrainy. F. 166. Op. 11. Spr. 148.
28. Reabilitovani istoriieiu: u 27 tomakh. Sumska oblast/[redkol. tomu: I. O. Yahovdyk (hol.), I. V. Bohdanova, V. B. Zvahelskyi ta in.]. Sumy: VVP «Mriia-1», 2013. Kn. 2. 756 s.
29. Maznyi O. Sumskiy pedtekhnikum // Student revoliutsii. 1927. №1. S. 82.
30. Maznyi O. U hurtozhytkakh Sumskoho pedtekhnikumu // Student revoliutsii. 1927. №6. S. 86.
31. TsDAHO Ukrainy. F. 1. Op. 20. Spr. 6870.
32. Derzharkhiv Sumskoi obl. F. P. 352. Op. 1. Spr. 2.
33. Vane. «Vidvazhna» bukhhalteriia // Student revoliutsii. 1931. №4. S. 29.
34. Fomin V. 240 studentiv na horodi KhTsRK // Student revoliutsii. 1931. №4. S. 28.
35. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F. R. 1584. Op. 1. Spr. 3.
36. Savchenko O. Zboriv shestero vse ukhvaliuiut // Student revoliutsii. 1931. №2. S. 30.

©Комарніцький О. Б., Комарніцька Л. М., 2019

Стаття надійшла до редколегії 22.11.2019 р.